Vår Fågelvärld 42 (1983): 429–430

Provencesångare *Sylvia undata* för första gången anträffad i Sverige[1]

HANS ELLEGREN & JAN PETTERSSON

Den 23 maj 1983 upptäckte Per Ålind strax NO om fyren Långe Jan på Ölands södra udde en *Sylvia*-sångare som han antog var endera provencesångare *Sylvia undata* eller rödstrupig sångare *Sylvia cantillans*. Jan Pettersson, som anlände något senare, kunde tillsammans med Ålind fånga fågeln i en av Ottenby fågelstations i Helgolandsfällor. Den togs genast in i ringmärkningslaboratoriet för examination. Fågelns intensivt roströda undersida, vitfläckade strupe samt avsaknaden av mustaschstreck ledde till bestämningen provencesångare — en för landet ny fågelart. Den ringmärktes, mättes och dräktbeskrevs, samt fotograferades noggrannt och visades därpå för ett stort antal gästande ornitologer.

Efter visningen släpptes provencesångaren i fågelstationens trädgård, där den gömde sig i några låga, täta buskage. Fågeln sågs vid ytterligare några tillfällen t.o.m. den 26 maj, men det skall poängteras att under de dagar den uppehöll sig på udden var den påfallande svår att upptäcka. Då detta lät sig göras sågs den ivrigt näringssöka i låg vegetation, då och då med stjärten upprest — ett arttypiskt beteende.

Beskrivning

Ovansida: Panna, hjässa, mantel och övergump askgrå. Övre delen av manteln med bruna fjädertoppar. Vingfjädrar och vingpennor brunsvarta. Följande fjädrar på vingen var ruggade och hade bräm i askgrått: mindre täckarna, mellersta täckarna, lilla alulatäckaren samt vänster vinges tredje tertial. Övriga tertialfjädrar (förutom höger vinges tredje tertial, som saknades), större täckarna, alulan samt stora alulatäckaren var oruggade och hade bräm i brunt. Handtäckarna var oruggade, med bräm i brungrått. Stjärtpennornas grundfärg gråbrun men kantade i askgrått. De allra yttersta stjärtpennorna dock svagt toppade i smutsvitt, där det smutsvita, i en något mörkare ton, fortsatte 17 mm längs ytterfanet. Stjärtpennorna spetsiga och hårt slitna.

1) Meddelande nr 100 från Ottenby fågelstation.
Contribution no. 100 from Ottenby Bird Observatory.

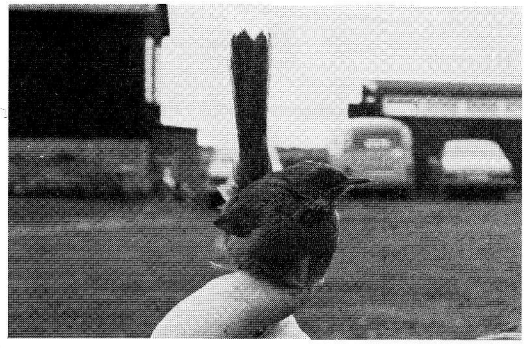

Provencesångaren vid Ottenby. Foto: B. Breife.
Dartford Warbler caught at Ottenby on 23 May 1983.

Undersida: Kinder färgade som ovansidan. Strupe mörkt tegelröd (rödbrun), strupens fjädrar lätt vittoppade. Tydligast och mest frekvent förekom detta strax under näbben, sedan med allt svagare utbredning 15 mm ner mot bröstet. Bröstet och buken sidor tegelröda, bukens centrala del vit. Undergump och undre stjärttäckare grå med bruna inslag.

Mjukdelar: Övernäbbens yttre 2/3 gråsvart, den inre delen beigeaktig. Undernäbbens inre hälft ljus, den yttre mörkare delen lik övernäbbens yttre del. Pupill svart, iris gulbrun, orbitalring tydligt röd. Tarser gulbruna, fötter mörkt köttfärgade, klor svarta.

Mått: Vinge 55 mm, stjärt 61, totallängd 124, tars 18,5, näbb 10,5, näbbredd (vid bakkanten av näsborren) 3,0 och näbbhöjd 2,8 mm. Fettvärde 4, enligt skala 0—6 (Pettersson 1983). Vikt 8,6 g.

Vingformel: 1:a handpennan 6 mm kortare än handtäckarna, 4:e och 5:e hp längst, 2:a 5,5, 3:e 1, 6:e 0,5, 7:e 2, 8:e 4,5, 9:e 5,5 samt 10:e hp 7,5 mm kortare än de längsta handpennorna. Ytterfansinskärning på 3:e hp (18 mm), 4:e (14) och 5:e (13, men gräns otydlig). Innerfansinskärning på 3:e hp (12) och 4:e (11 mm).

Stjärtgradering: Yttersta stjärtpennan 10 mm kortare än den längsta; näst yttersta 3 mm kortare.

Kön: På grundval av hjässans, nackens och undersidans klara färger bestämdes fågeln till hane (Williamson 1968, Svensson 1975).

Ålder: Fågeln var i sitt andra kalenderår (2K), enligt de ruggningskontraster vingtäckarna uppvisade (Svensson 1975, Pettersson 1983).

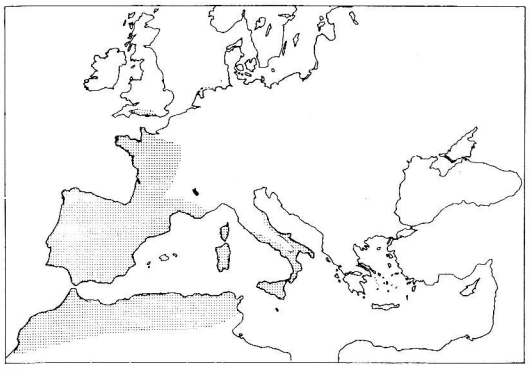

Figur 1. Provencesångarens häckningsområde enligt Harrison (1982).

The breeding range of the Dartford Warbler according to Harrison (1982).

Utbredning och dynamik

Provencesångaren häckar från Nordvästafrika upp till södra England (figur 1). Arten är huvudsakligen stannfågel, vilket gör fynd långt utanför häckningsområdet sällsynta, och fyndet vid Ottenby är också det första i Norden. Engelska ringmärkningar visar på mycket korta rörelser och blott ett återfynd finns från den kontinentala sidan av Engelska kanalen (Bibby 1979).

Biotopmässigt är provencesångaren en törnbusks- och ljunghedsfågel i England (Bibby & Tubbs 1975, Moore 1975), medan den i Medelhavsområdet ofta är knuten till macchia och garigue (Witherby m.fl. 1948, Jonsson 1980). I och med sin karaktär av stannfågel är provencesångaren, bortsett från enstaka nordligt övervintrande svarthättor *Sylvia atricapilla*, den under vintern nordligast förekommande arten av släktet *Sylvia*. Som en följd av detta uppvisar den, i takt med vintervädrets variation, starkt fluktuerande individantal inom de nordligaste populationerna. Två stränga vintrar i början av 1960-talet gav t.ex. en minskning av antalet häckande par i England från 460 1961 till 11 1963 (Tubbs 1963, Bibby & Tubbs 1975).

Att Sverige-fyndet skulle vara ett led i en eventuell expansion hos arten finns inga belägg för — snarare råder det motsatta förhållandet i den nordligare delen av utbredningsområdet. Under 1900-talet har det nämligen i England skett en koncentrering av häckningslokalerna mot söder (Witherby m.fl. 1948, Bibby & Trubbs 1975).

Raser

Vaurie (1959) urskiljer åtminstone tre raser. Nominatrasen *undata* i södra Frankrike, centrala Spanien, Italien och öarna därintill. Vidare *toni* i södra Spanien, Portugal och Nordvästafrika, samt *dartfordensis* i södra England och nordvästra Frankrike. *Dartfordensis* är mörkare, mer bruntonad, på ovansidan än nominatrasen; *toni* är också mörkare men mer skifferfärgad (Vaurie 1959). Att utan jämförelsematerial rasbestämma enskilda individer kan var vanskligt, men av utseendet att döma torde Ottenby-individen ha tillhört nominatformen och således ha haft ett sydligt ursprung.

Summary: *First record of Dartford Warbler, Sylvia undata, in Sweden.*

On 23 May 1983 a Dartford Warbler was caught in a Heligoland trap at Ottenby Bird Observatory. This constitutes the first record of the species in Scandinavia. According to the plumage the bird probably belonged to the nominate race, which breeds in the Mediterranean area.

Litteratur

Bibby, C.J. 1979. Mortality and movements of the Dartford Warbler in England. *British Birds* 72: 10—22.

Bibby, C.J. & Tubbs, C.R. 1975. Status, habitats and conservation of the Dartford Warbler in England. *British Birds* 68: 177—195.

Harrison, C. 1982. *An Atlas of the Birds of the Western Palearctic.* London.

Jonsson, L. 1980. *Fåglar i naturen. Medelhavsländerna och Alperna.* Stockholm.

Moore, N.W. 1975. Status and habitats of the Dartford Warbler, Whitethroat and Stonechat in Dorset in 1959—60. *British Birds* 68: 196—202.

Pettersson, J. 1983. *Åldersbestämning av tättingar och vadare.* Degerhamn.

Svensson, L. 1975. *Identification Guide to European Passerines.* Stockholm.

Tubbs, C.R. 1963. The significance of the New Forest to the status of the Dartford Warbler in England. *British Birds* 56: 41—48.

Vaurie, C. 1959. *The Birds on the Palearctic Fauna. Passeriformes.* London.

Williamson, K. 1968. *Identification for Ringers, 3. The genus Sylvia.* Tring.

Witherby, H.F., Jourdan, F.C.R., Ticehurst, N.F. & Tucker, B.W. 1948. *The Handbook of British Birds.* London.

Hans Ellegren & Jan Pettersson, Ottenby fågelstation, Pl 1500, 380 65 Degerhamn